

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE LITERE

LIMBAJUL METAFORIC
AL ROMANULUI ROMÂNESC AL ANILOR '80

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

- în limba română -

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof.univ.dr. OVIDIU GHIDIRMIC

DOCTORANDĂ:

ANA-MARIA UDRESCU

CRAIOVA

2010

Punctul de plecare, în redactarea acestei lucrări asupra limbajului metaforic, l-a constituit definiția amplă dată de Aristotel metaforei, ce înglobează metonimia, sinecdoca, ironia – toate, alunecări de la sensul literal spre cel figurativ. Ca orice investigație, și cea de față, a fost un proces îndelungat ce a necesitat căutări, încercări repetate, ipoteze, formule, din dorința de a atinge ținta propusă la începutul drumului. Un deceniu de roman, precum a fost cel al anilor '80, nu poate fi epuizat prin studierea operelor a 20 de autori (câți s-au putut reține în lucrarea de față, printr-o opțiune subiectivă), dar se poate accentua, în schimb, ideea orizontului de receptare, polivalența limbajului metaforic și condiția ontologică a acestui gen popular și proteic deopotrivă. Literar vorbind, un roman se poate genera din realitatea imediată, pentru a aspira la esențele timpului absolut, un altul împrumută alegoric masca istoriei pentru a se adresa prezentului.

Analiza limbajului metaforic al romanului românesc al anilor '80 s-a născut din confruntarea cu situații și probleme insuficient abordate de exegeza și din dorința de a cerceta structura stilistică a romanelor optzeciste, mai puțin evaluate din punctul de vedere al organizării lor interne. Cercetarea stilului scriitorilor, care au publicat în ultimul deceniu al comunismului, își propune, prin abordări pe diferite niveluri stilistice, să redescopere și să redefiniească particularitățile expresive și originalitatea fiecărei opere în parte. Prin intermediul unei investigații comparativ-analitice a unei generații, se pot contura trăsăturile generale, punctele comune în evoluția unei mișcări literare, dar și deosebiri, selectate din operele ce aparțin, tematic și stilistic, esteticii generale ale acesteia.

Oportunitatea cercetării de față este motivată de lipsa unei lucrări ample și sistematice despre metaforicitatea limbajului prozei anilor '80. Studiile anterioare au avut în vedere, cu precădere, structurile narrative ale romanelor și doar, adiacent, elementele lor de expresivitate. Analiza aspectelor generatoare de limbaj metaforic, are, ca prim scop, elucidarea conceptului raportat la textul literar. Cercetarea urmărește principalele aspecte care să releve faptul că metafora nu este doar un mijloc de cunoaștere, ci și condiție a cunoașterii, ea deținând un loc privilegiat între tropi.

Definirea *limbajului metaforic* se bazează pe conceptul de *limbaj artistic*. Acesta, deși descinde din limbajul obișnuit, se caracterizează prin originalitate și capacitatea de a selecta și de a prelucra cuvântul, ca să devină expresiv. În demersul descrierii lui, se are în vedere opoziția cu limbajul științific, ale cărui trăsături sunt claritatea, precizia, tranductibilitatea,

transparența, constanța în timp, semnificațiile obiective, utilizarea rutinară a limbajului, tranzitivitatea, densitatea logică. Limbajul metaforic este eterogen, reflexiv, conotativ, intraductibil, ambiguu, plurivoc, expresiv, sugestiv, inefabil, opac, el evoluând spre o simbolicitate accentuată. Acesta se integrează în dinamica semantică a contextului, deoarece, în proză, cuvântul „se dezvoltă”, adică afectează un segment mai vast decât contextul învecinat. Având în vedere că, rareori, termenul figurat rămâne izolat într-un microcontext, figurile care determină metaforicitatea limbajului, au funcția de structurare a discursului și, implicit, de orientare a lecturii.

Aceasta este ideea care, considerăm, conferă unicitate demersului de față: evoluția metaforei, a metonimiei, a parabolei, a alegoriei sau a ironiei de la nivelul semantic la cel textual, ele devenind, în proza optzecistă, adevărate figuri textualizante. Efectele acestei transformări oscilează între *ambiguizare* (adâncire semantică, deschidere spre interpretări multiple) și *transparență* (expunerea mecanismelor conotării). În această situație, interesul va fi suscit de interpretantul textual, ca element al funcționării metaforice a limbajului.

Obiectivele lucrării, concepută și structurată din perspectivă interdisciplinară, urmăresc să contureze următoarele aspecte: stabilirea surselor ce conferă limbajului caracterul său metaforic, analiza principalelor trăsături ale romanelor la nivel stilistic, compatibilitățile semantice la nivelul figurii generatoare de imagini inedite, relația de contiguitate de la cuvânt la context, evoluția figurilor ce țin de domeniul metasememelor spre cel al metalogismelor, conturarea rolului receptorului (avizat sau nu) în decodificarea limbajului metaforic.

Criteriul de selecție a romanelor care formează corpusul, pe baza căruia s-a conturat lucrarea de față, a fost acela al gradului de reprezentativitate în antologii, programe școlare sau exegeze, ținând cont și de faptul că în ultimii ani s-a manifestat un interes deosebit în a redescoperi literatura publicată în anii '80 (spre exemplificare, menționăm faptul că programa de limba și literatura română, pentru clasa a XII-a, prevede parcurgerea a minim două texte aparținând optzecismului, acestea regăsindu-se și în subiectele formulate pentru examenul de bacalaureat). Analizând limbajul metaforic al romanelor, publicate în deceniul al nouălea al secolului trecut, dorim să scoatem în evidență polifonia acestora, dominată de metaforă, metonimie, alegorie, ironie, parodie, citat, intertextualitate, oralitate ori limbaj colocvial.

În anii '80, publică trei generații de romancieri; prima, este cea a „tradiționaliștilor”, cu intenții realiste și perspectivă narativă omniscientă, al cărei principal reprezentant a fost Marin Preda; cea de-a doua, este analitică, intelectualistă și rafinată, avându-i ca exponenți pe Nicolae Breban, Augustin Buzura, Sorin Titel, Octavian Paler, Gabriela Adameșteanu; în

paralel și de multe ori cu întrepătrunderi, care fac analiza dificilă, s-a constituit un al treilea model, cu premise postmoderniste, cu aspect mai pronunțat experimental, predispus la comutări de perspective și jocuri textuale, ai cărui reprezentanți sunt Mircea Nedelciu, Bedros Horasangian, Gheorghe Crăciun sau George Cușnarencu. Investigarea principalelor aspecte, urmărește evidențierea și demonstrarea atât a varietății de manifestare a textului în proză, cât și capacitatea scriitorilor de a recrea, prin limbajul metaforic, un conținut nou, pentru a justifica încadrarea într-o tipologie sau alta.

Din punct de vedere stilistic, romanele scriitorilor din primele două categorii se remarcă prin utilizarea metaforei, metonimiei, alegoriei, simbolului și parabolei ca mijloace de distragere a atenției cenzurii de la adevăratele teme ale cărților, de camuflare și încifrare a mesajului acestora pe care publicul l-a descifrat utilizând „cheile” pe care prozatorii înșiși le-au plasat strategic în subtext. Prozatorii generației '80 – textualistă și postmodernă – utilizează intertextualitatea, autoreferențialitatea, parodia, pastișa, ironia pentru a transmite publicului un mesaj la fel de important și anume că literatura, arta în general, poate și trebuie să aibă în vedere și categoriile sociale marginalizate. Metaforele acestei generații sunt la fel de interesante și de productive, limbajul mustind de oralitate, argou ori exprimare agramată. Față de proza anterioară lor, textualiștii și postmoderniștii îi oferă cititorului rolul cel mai important, acela de co-participant la scrierea romanului, pentru a conștientiza atitudinea pe care trebuie să o aibă față de actul scrisului.

Utilizând când persoana I, când persoana a II-a, când persoana a III-a, deconstruind ironic narațiunea de tip obiectiv, încredințând funcția narativă unor personaje periferice ori necreditabile, relativizând perspectivele, prozatorii anilor '80 se adresează în permanență cititorului, provocându-l, prin întrebuițarea acestor stratageme, pentru a-l determina să reziste manipulării de factură politică și să aibă o viziune personală, să aibă libertatea de a gândi pe cont propriu într-o lume în care gândirea individuală era privită cu maximă suspiciune. În viziunea romancierilor optzeciști, nu doar scrierea, ci și lectura constituie un joc cu strategii multiple, cu frecvente întreruperi, dar și reluări ale firului epic, cu ezitări care, în cele din urmă, transformă textul într-un pretext al unui parteneriat între scriitor și cititor. Aceasta și datorită faptului că poziția criticii literare, față de limbajul romanelor postmoderne, a fost contradictorie, din motive ce depășesc contextul literar. Ca orice generație eterogenă, optzeciștii au suscitât vii polemici în exegezele vremii, motiv pentru care, un capitol aparte al tezei este dedicat celor mai importante dintre acestea, dar și modului în care prozatorii înșiși s-au aplecat asupra propriilor tehnici.

Plecând de la ideea că orice teorie se fundamentează pe alte teorii, nouitatea demersului nostru constă în faptul că, în conturarea elementelor ce determină apariția limbajului metaforic, am avut ca punct de plecare criteriile lingvistice de constituire a figurilor de stil, pentru a ajunge la criteriile extralingvistice, la asocierile semantice specifice părților de vorbire și la interferența elementelor stilistice cu cele ale naratologiei. Procesul de metaforizare, realizat prin transfer metasememic, presupune și relația dintre prozator și lector.

Prin conturarea unor figuri de construcție, în proza anilor '80 se constată o mutație la nivelul modului de a gândi limbajul. Aceasta îmbogățește caracterul reflexiv al comunicării, deoarece se realizează atât la nivel intratextual, cât și la nivel extratextual. Intenționăm, astfel, să demonstrăm că interesul pentru cercetarea stilistică nu a scăzut, iar prin abordarea textului din perspectivă interdisciplinară, orice analiză poate să lărgescă orizontul de receptare, adăugând elementelor deja consacrate (temă, structură, compoziție, motive) și particularități de ordin stilistic.

Integrarea lucrării în cercetarea de specialitate se poate materializa ținând cont de faptul că, în redactarea ei, se pleacă de la ideea că metafora, metonimia, ironia, parabola, alegoria nu sunt doar figuri la nivelul cuvântului, ci ele tind să devină adevărate figuri textuale, adevărați piloni, pe a căror soliditate se fundamentează edificiul unor romane reprezentative pentru literatura noastră din ultimii 50 de ani. Fiind prima cercetare științifică de această anvergură consacrată limbajului metaforic al romanelor unei generații, ea poate fi utilă tuturor celor interesați de potențialul artistic al prozatorilor de a prezenta (în general, sibilinic și subtextual) realitățile contemporane lor.

Lucrarea de față, concepută ca o prezentare analitico-descriptivă (valorizantă) a limbajului metaforic al romanului românesc al anilor '80, va pune accentul pe faptul că analiza, descrierea, metafora, povestirea, simbolul au fost împinse, în această perioadă, spre ultimele lor consecințe, până la limita sensului, actul creației devenind un subiect de meditație în sine, un proces lucid în care raporturile autor-narator-personaj-cititor suferă modificări și răsturnări spectaculoase, ignorându-se deliberat granița dintre genuri. Teoriilor mimetice și expresive ale literaturii li se substituie metafora oglinzilor paralele care își reflectă imaginile la nesfârșit. Autorul și lectorul cunosc regulile acestui contract ficțional și, în același timp, își recunosc complicitatea în vederea construirii unor posibile noi lumi.

Primul capitol, intitulat *Delimitări teoretice*, se justifică prin necesitatea de a prezenta, în ansamblu, tema cercetării ulterioare. Ne-am oprit asupra principalilor factori ce determină apariția metaforicității limbajului și a procedeelelor de ambiguitate a acestuia. În general, se

poate discuta despre adaptarea operei la o nouă sensibilitate, la un nou raport între individ și societate, între scriitor și lume. În anii ultimului deceniu comunist, utilizarea limbajului metaforic s-a impus de la sine, fără eforturi mari, deoarece, apelând la metaforă, parabolă, alegorie sau ironie, prozatorii au reușit să eludeze cenzura, care, începând din anii '50, redusese romanul românesc la varianta sa proletcultistă. Ținând cont de faptul că metafora ambiguizează și sensibilizează deopotrivă, romanele deceniului al nouălea utilizează, pe rând (sau împreună), metafora disprețului, pe cea a amenințării ori pe cea a ironiei și umorului, în funcție de talentul prozatorului și de mesajul ce se dorea a fi transmis cititorului.

Pentru a fi metaforic, limbajul romanului românesc al anilor '80, a fost, înainte de toate, ambiguu. Doar astfel, au putut trece de cenzură texte care au radiografiat sistemul, pentru a îi pune în evidență, de fapt, tarele. Critica se realizează și prin intermediul parabolei și alegoriei, deoarece acestea sunt considerate varietăți ale metaforei, ele fiind utilizate pentru a imagina anumite obiective dificile ori pentru a face comprehensibil lectorilor modul de a gândi romanul și realitatea. Fie că asistăm la o narațiune în care personajele fac parte din lumea animală, fie că acțiunea romanului se petrece în vremurile fanariote, prozatorii își convoacă toți „aliații” literari, într-un pact clasic, pentru a încifra limbajul, făcându-l accesibil doar inițiaților.

Textura metaforică a romanelor nu implică doar o simplă problemă de limbaj și nu contravine nici universului specific, lumii închise care trăiește ardent, adesea în spații izolate și marginalizate, nici tipului uman în sufletul căruia mocnește flacăra pasiunilor autodevorante. Autoreflexivitatea, scriitura, ca notație în act a scriiturii, subiectivismul, ca reflex livresc, readuc pe scena prozei chestiunea mutațiilor combinatorii ale lirismului și realismului.

Pe de o parte, o dominantă a romanelor este aceea că adevăratele cărți anticomuniste, în care limbajul metaforic a atins apogeul în utilizare, au fost elaborate și au apărut în această perioadă în care cenzura devenise o instituție, încetând să mai fie doar un simplu concept. Marin Preda, Petre Sălcudeanu, Augustin Buzura, Octavian Paler, Marin Sorescu ori Nicolae Breban au reușit să publice în acest deceniu romane în care critica la adresa sistemului era evidentă. Pe de altă parte, celălalt mod de a aborda romanul, care pleacă de la premise postmoderniste, cu aspect mai pronunțat experimental, predispus la comutări de perspective și la jocuri textuale, și-a propus să răstoarne barierele dintre arta elitistă și cea populară, dintre central și periferic (literar și extraliterar). Factorul coagulant a fost, în mod paradoxal, tocmai

starea de anormalitate a „epocii de aur” cu omagiile sale deșănțate ori cu nefirescul revoluției culturale de inspirație asiatică. Proza, literatura în general, a fost o reacție de apărare.

Optzeciștii formează generația care scrie „cu toate cărțile la vedere”, dar care se caracterizează prin utilizarea unui limbaj de o mare prospețime, a unui discurs extrem de direct ce face să se micșoreze, până la dispariție, distanța dintre cititor și lumea textului. Mircea Nedelciu, Bedros Horasangian, Gheorghe Crăciun, Sorin Preda, George Cușnarencu își propun să taie felii din realitate, revenind, în modul lor propriu, la idealul autenticist interbelic. Autenticitatea acestui tip de proză este efectul funcționării unei „aparaturi” textuale sofisticate, dominate de numeroase inovații la nivel stilistic.

În capitolul al doilea, intitulat „*Mitul*” romanului anilor '80, am întreprins o analiză a limbajului metaforic având în vedere tipul de încifrare (metaforică, alegorică, parabolică), ceea ce a presupus și o perspectivă interdisciplinară. Spațiul rezervat fiecărui fapt de natură stilistică este direct proporțional cu elementele de factură naratologică ce compun romanul. Expresivitatea textelor este determinată, într-o măsură covârșitoare, de raportul dintre perspectiva narativă și voce, deoarece variațiile primului termen, ce acționează pe același principiu ca și metafora, produc efecte la nivel stilistic.

Formula lui Orwell, din romanul *1984*, „cine controlează trecutul, controlează viitorul”, surprinde exact mentalitatea celor aflați la putere, care doresc să modeleze prin orice mijloace memoria colectivității, rescriind – în folos personal – istoria și istoria literară. Trebuie precizat aici că sistemul comunist recurge obsesiv la dihotomia expresie-conținut, absolutizează *fondul*, mesajul „patriotic” al operei și ignoră *forma* artistică pe care o consideră auxiliară și total neesențială. Din această cauză, în anii '80 literatura – și în mod special romanul – a jucat un rol dublu; pe de o parte, îndeplinea o *funcție critică*, permițându-și luxul să dezvăluie ororile sistemului (pătrunde însă exclusiv în „obsedantul deceniu”), iar pe de altă parte, funcționa ca un subtil *instrument de propagandă* ce aducea în prim plan figuri de activiști pentru a justifica nedreptățile.

Chiar și absența politicului din textul românesc este, în fapt, o atitudine politică. Imanența conjuncturalismului și implicarea personajelor în dezbaterile ideii de Putere fac din *Biblioteca din Alexandria*, *Viziunea viziunii*, *Cel mai iubit dintre pământeni*, *Vocile nopții* romane politice, cu o permanentă valoare de actualitate, prin ideile, implicările, pasiunile și atitudinile autorului și personajelor, prin discursul interogativ al omului „sub vremuri” și chiar prin arhetipul vremurilor de restriște. Obiectelor simbolice oratorice ale sistemului: tribuna, catedra, tronul (semne dominatoare ce implică spații de mare concentrare umană), li se opune

masa (de lucru) și scaunul (singurătații), reprezentând intimitatea, solitudinea, unicitatea creativă, exprimabile printr-o retorică a tăcerii. Mulțimea de obiecte din romanele optzeciste se constituie, ea însăși, într-o demonstrație stilistică. Nu trebuie, însă, să uităm că principalul protagonist al prozei lui D.R. Popescu este *stilul* sau că Nicolae Breban impregnează romanelor sale o viziune uneori onirică, alteori dostoevskiană.

Metonimia este o altă figură frecvent utilizată în romanele deceniului nouă, deoarece ea a oferit scriitorilor posibilitatea de a se ocupa în profunzime de consecințele pe care le-au avut diverse evenimente sociale și politice asupra mentalului popular. Prozatorii au preferat să evite evocarea cauzelor, prezentând efectele lor în planul relațiilor umane și al psihologiei indivizilor. Complexitatea psihicului uman a oferit posibilitatea imediată de a explica gesturile bizare ale eroilor care trăiesc în socialism, atitudinile lor neobișnuite, frecvența manifestărilor de declasare și degradare psihică, evoluțiile lor absurde (pe alocuri monstruoase). Substituind cauza prin efect, romanele nu au mai trezit, în mod automat, vigilența cenzurii.

Trăsătură stilistică esențială a romanului optzecist, polifonia, asupra căreia ne-am oprit în capitolul al treilea (*Optzeciștii*), este elementul care îl diferențiază de cel anterior lui (a cărui trăsătură distinctivă este monofonia), deoarece aceasta nu mai desemnează doar o pluralitate de voci, ci și una de conștiințe și universuri ideologice. Polifonia conștiințelor este marcată de o multitudine de stiluri și tonalități. Romanul anilor '80 este unul cu o vocație plurivocală și pluristilistică, ce a fost mai puțin analizată în momentul apariției, motiv pentru care ne-am oprit asupra ei în lucrarea de față.

Se pot distinge mai multe tipuri de „straturi vocale”, dar predominante sunt două: „vocea” naratorului și cea a personajelor. Prima este esențială, dar adeseori impură, deoarece stilizează formele de narațiune orală și integrează diverse elemente ale discursului, care nu fac întotdeauna obiectul artei literare (scrieri morale, digresiuni savante, declamații retorice etc.). Acestei voci narrative eteroclitice i se adaugă stilurile personajelor, cu toate particularitățile lor. Ne referim aici la faptul că eroii romanelor utilizează adevărate dialecte sociale, limbajul lor reflectând jargonul profesional, vârsta și generația din care fac parte, apartenența (sau neapartenența) la structurile de autoritate.

Alături de metaforă, un alt element ce conferă expresivitate romanelor optzeciste (diferențiindu-le de cele anterioare) îl constituie ironia. Ca procedeu stilistic, reciclat tipic postmodern în anii '80, aceasta este utilizată cu scopul de a regândi omnisciența naratorului de tip tradițional. În romanul realist, omnisciența era caracterizată prin invizibilitate, acum, metoda ia act de sine și își anunță, în consecință, prezența, își dezvăluie modalitățile de acces

la informație, își scoate în evidență puterile neverosimile, dar își recunoaște și eșecurile. Chiar dacă omnisciența devine vizibilă și se anunță ca atare, nu înseamnă că ea încetează să funcționeze, ci e tot mai mult una jucată, mimată; există un subtext *ironic* al acestei resuscitări, care nu este totuși scutită de ambiguitatea căderii în nostalgie. În ciuda tuturor acestor schimbări, pe care imperativele autenticității le scot în evidență, vechiul artificiu al atotștiinței naratorului, marcat ironic, nu e îndepărtat din panoplia de procedee ale optzeciștilor. Nu numai modelul narațiunii omnisciente este dislocat de prozatorii acestei perioade, ci și modul de a gândi romanul istoric, de a îl trece prin „furcile caudine” ale ironiei.

În urma analizei întreprinse asupra limbajului, a rezultat că una dintre dilemele romanului – extra sau intra-vertire, realism sau lirism, fenomenologic sau ideologic – a fost tradusă de textualiștii optzeciști prin sintagme precum „literatura ca viață” sau „viața ca literatură”, „scriitura ca existență” sau „existența ca scriitură”, „textul ca realitate” sau „realitatea ca text”. În deplină consonanță cu modelul său teoretic (cum se întâmplă în cărțile lui Mircea Nedelciu), romanul de acest tip este, în același timp, și realist, și liric, și fenomenologic, și ideologic.

Ne-am ocupat, în capitolul final al lucrării – *Preliminarii la o redescoperire a funcției receptorului* – de poziția criticii literare față de limbajul romanelor și am constatat că aceasta a fost contradictorie, mai ales, față de „prozatorii tineri”, ai generației '80, iar acest fapt are explicații ce depășesc conjunctura literară. Avem, pe de-o parte, „realiștii” (Cristian Teodorescu fiind unul recunoscut de toți exegeții), iar de cealaltă, „radicalii” (Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun), ei deosebindu-se prin practica scrisului lor. Pentru Gheorghe Crăciun, spre exemplu, a scrie înseamnă a-ți cunoaște, elibera, conștientiza trupul care devine astfel o metaforă productivă în proza sa. Pentru prozator, instanța generatoare și ordonatoare de text nu se află la nivelul acestuia, nici la cel al practicii textuale, textul nu se scrie, nu este scris, ci scrie trupul. Poziția lui este cu totul originală datorită faptului că textualismul este salvat de la sterilitate și transformat într-un instrument de exploatare – de sine și a lumii.

Opiniile criticilor literari, pe care le-am sintetizat în ultimul capitol al tezei, au avut în vedere mai puțin limbajul metaforic și mai mult elementele de structură și compoziție. Dacă în exegezele publicate în contemporaneitatea romanelor, nu au existat prea multe păreri diferite despre mijloacele de expresivitate, în cele publicate după 1990 se remarcă o pluralitate de viziuni asupra aceluiași aspect. Acest lucru se explică și prin faptul că, așa cum romanul s-a eliberat de cenzură, și critica literară s-a debarasat de multe din prejudecățile și piedicile care o

constrânseseră anterior. Exegeții au devenit și mai conștienți de faptul că, în definitiv, scopul criticii este acela de a trezi în cititor apetitul pentru lectură.

Astfel, în studiile sau articolele dedicate fenomenului postmodern, s-a observat că limbajul utilizat de romancierii este o încercare de a capta cititorul, chiar în afara unei comunicări reale. Toate procedeele specifice scriiturii acestora – rescrierea parodică, mimarea diverselor stiluri și coduri culturale, ironia, amestecul planurilor narrative – farmecă lectorul, modificând perspectiva acestuia asupra lumii și, implicit, fizionomia literaturii.

Cercetarea întreprinsă demonstrează faptul că, în romanul anilor '80, asistăm la o reînnoire a esteticii și a modalităților de expresie, mai ales în romanele textualiste și postmoderne. Preocuparea majoră, a prozatorilor acestei perioade, se îndreaptă asupra stilului, a figurilor imaginației, a plasticității limbajului, prin folosirea unei recuzite stilistice specifice, care să deosebească scriitura proprie de operele literare existente până în acel moment. Investigarea metaforicității romanelor dezvăluie faptul că scriitorii au dovedit o deosebită măiestrie în a construi, cu bună știință, un univers stilistic individual, care să le ofere posibilitatea de a-și apropia cititorul și de a-l face partener de dialog.

Fără a avea pretenția de a se proclama un studiu exhaustiv, cercetarea este singulară datorită atenției acordate palierului stilistic al romanelor anilor '80, a cărui analiză i-a preocupat mai puțin pe exegeți. Am pus în evidență, astfel, expresivitatea latentă a listelor, a epistolelor, a glisării între diferitele registre ale limbii și între diferitele tipuri de discurs (direct, indirect, indirect liber), insistând asupra faptului că teme și motivele utilizate de prozatori sunt pretexte pentru a valoriza potențialul limbii române de a capta lumea în text, romanul devenind un „joc secund”, mai pur și mai dinamic.